Vlaanderen
is landbouw & zeevisserij

VOOR TOEKOMSTGERICHT EN (H)EERLIJK VOEDSEL IN VLAANDEREN

Insteek regeerakkoord 2024-2029
Agentschap Landbouw en Zeevisserij

luik zeevisserij

AGENTSCHAP
LANDBOUW
& ZEEVISSERIJ

www.vlaanderen.be/landbouw

INHOUD

1 Voorwoord administrateur-generaal 1
2 Vlaamse visserijsector in cijfers (2023) 2
3 Context 7
3.1 De commerciële zeevisserijsector 7
3.2 De visverwerkende sector en de visveilingen 7
4 Uitdagingen 8
4.1 Thema: toekomst commerciële zeevisserij 8
4.2 Thema: vermarkting en handel 10
4.3 Thema: handhaving & monitoring 11
5 Conclusie 13

1 VOORWOORD ADMINISTRATEUR-GENERAAL

Traditiegetrouw bieden entiteiten van de Vlaamse administratie een bijdrage aan toekomstige regeerprogramma's na verkiezingen aan. Met deze sectorale bijdrage willen we een optimale beleidsondersteuning bieden aan regeringsonderhandelaars bij het maken van hun beleidskeuzes.
Als leidend ambtenaar van het Agentschap Landbouw en Zeevisserij worden me vaak vragen gesteld over en door onze Vlaamse primaire sector. Zoals: Waarom moeten we in ons dichtbevolkte Vlaanderen met beperkte kustzone aan zeevisserij en aquacultuur willen doen? Waarom hebben we daar een specifiek visserijbeleid voor nodig? Worden onze zeeën niet overbevist?...

Dit zijn stuk voor stuk pertinente vragen die voortvloeien uit oprechte bekommernissen. Deze vragen kunnen enerzijds kort en kernachtig beantwoord worden, anderzijds uitgebreider met meer nuances en oog voor trade-offs.

Elke mens heeft een aantal vitale basisbehoeften, waaronder zich voldoende, gezond en kwalitatief kunnen voeden. Basisbehoeften van de bevolking houd je liefst in eigen hand, eerder dan afhankelijk te zijn van derde partijen. Dit geldt eens te meer omdat het aantal inwoners in Vlaanderen, dat zich dagelijks wil/moet voeden, toeneemt: tot 2070 komen er jaarlijks 24.000 voedselconsumenten bij. Dat is een stijging met 1,1 miljoen ten opzichte van 2023. Elders in de wereld evolueert de demografie nog sterker. Wetenschappelijk is aangetoond dat vis en visproducten hun plaats hebben in een evenwichtig en gezond dieet.

Vlaanderen heeft een kleine maar dynamische zeevisserij. Dankzij innovatie en ondernemerschap kan deze sector de Vlaming blijven voorzien van een stabiele aanvoer van duurzaam gevangen, verse en lokale visproducten. De context waarin dit moet gebeuren, is nochtans allesbehalve evident. Denk aan de uitgebreide Europese regelgeving waaraan de visserijketen moet voldoen of het aantal externe en onvoorziene uitdagingen waarmee men geconfronteerd wordt.

In deze bijdrage worden deze uitdagingen geschetst en mogelijkheden geduid om daar de komende jaren werk van te maken. Er worden daarbij nog geen uitspraken gedaan over budgettaire noden of wensen. Het spreekt voor zich dat er eerst keuzes rond beleidsprioriteiten gemaakt moeten worden. Welke prioriteiten ook gekozen worden, koken kost geld. Dus beleidskeuzes zullen gevolgd worden door budgettaire en personele inzet in verhouding tot de ambities.

Patricia De Clercq
administrateur-generaal Agentschap Landbouw en Zeevisserij

2 VLAAMSE VISSERIJSECTOR IN CIJFERS (2023)

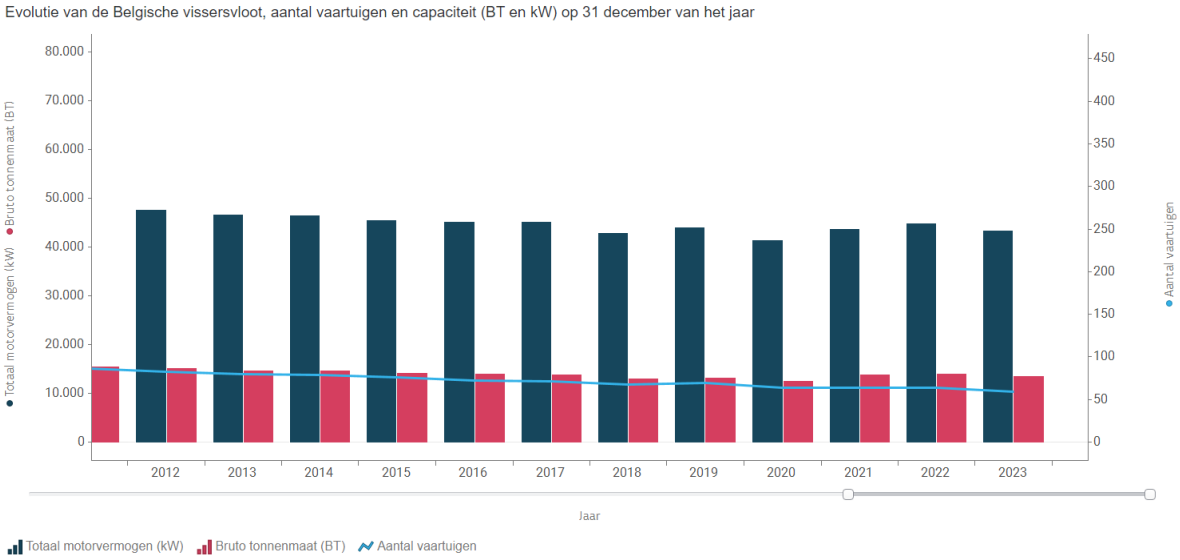

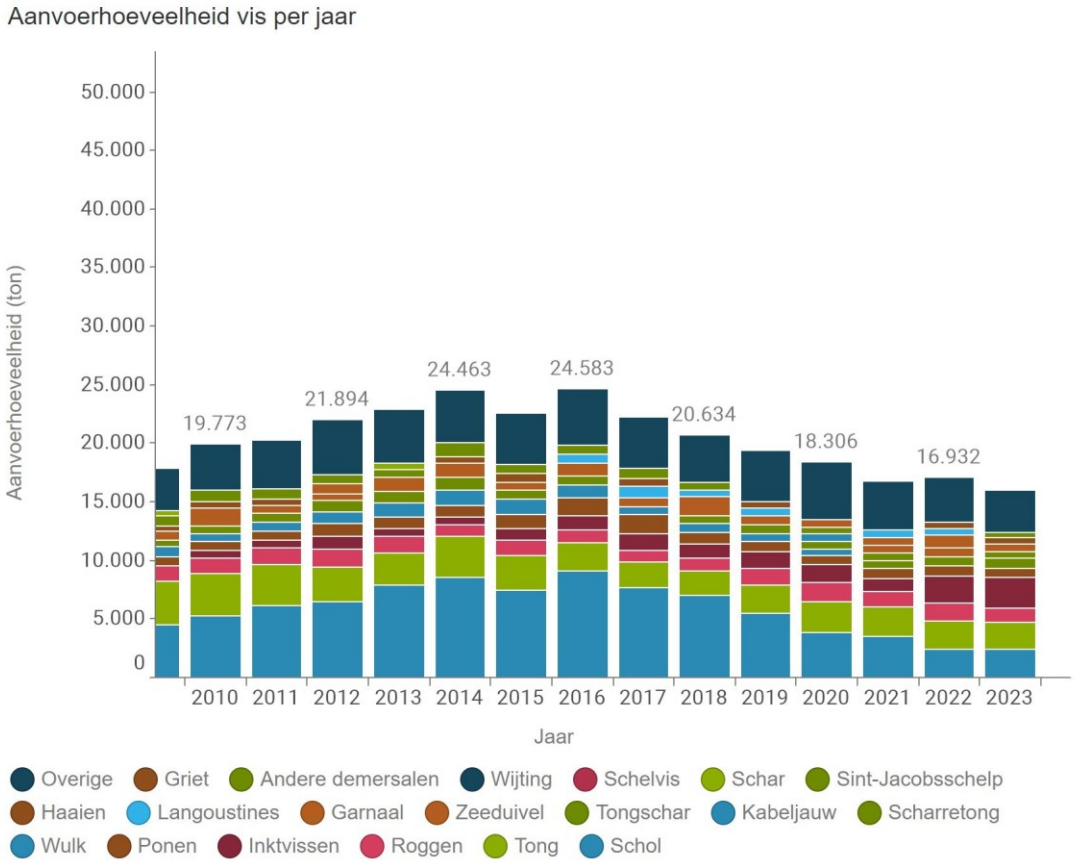

Activiteit van de Belgische visserijvloot in de ICES-gebieden, 2020-2022

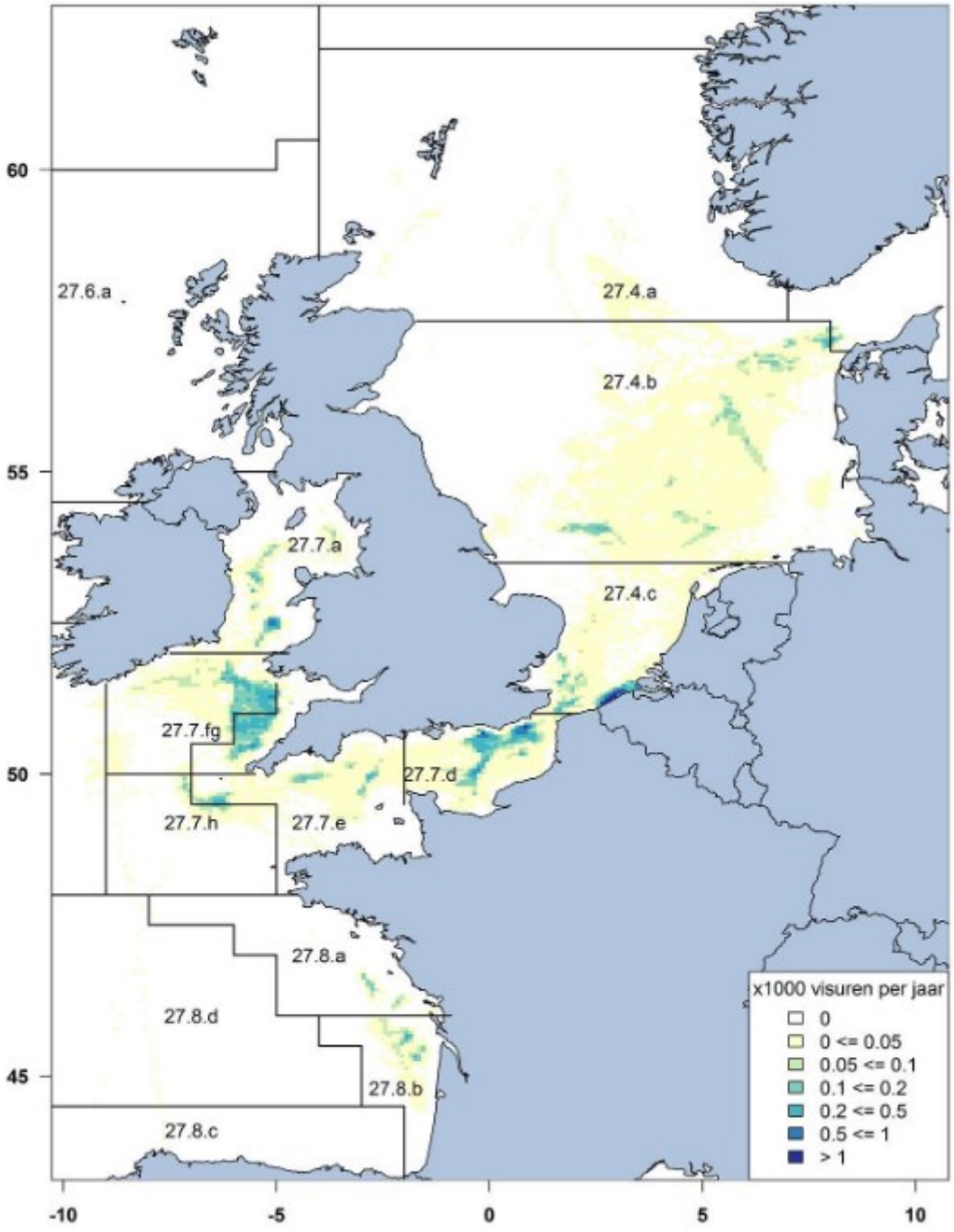

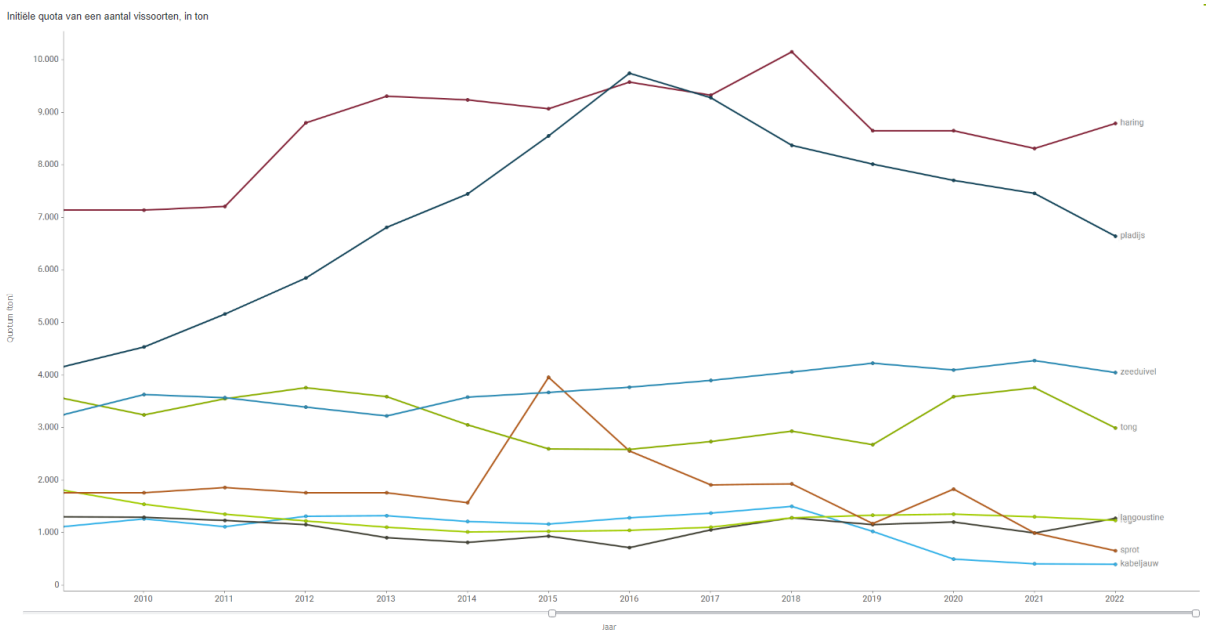
Initiële quota van een aantal vissoorten, in ton
Quotum (ton)
10.000
9.000
8.000
7.000
6.000
5.000
4.000
3.000
2.000
1.000
0
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
jaar
haring
pladijs
zeeduivel
tong
langoustine
sprot
kabeljauw

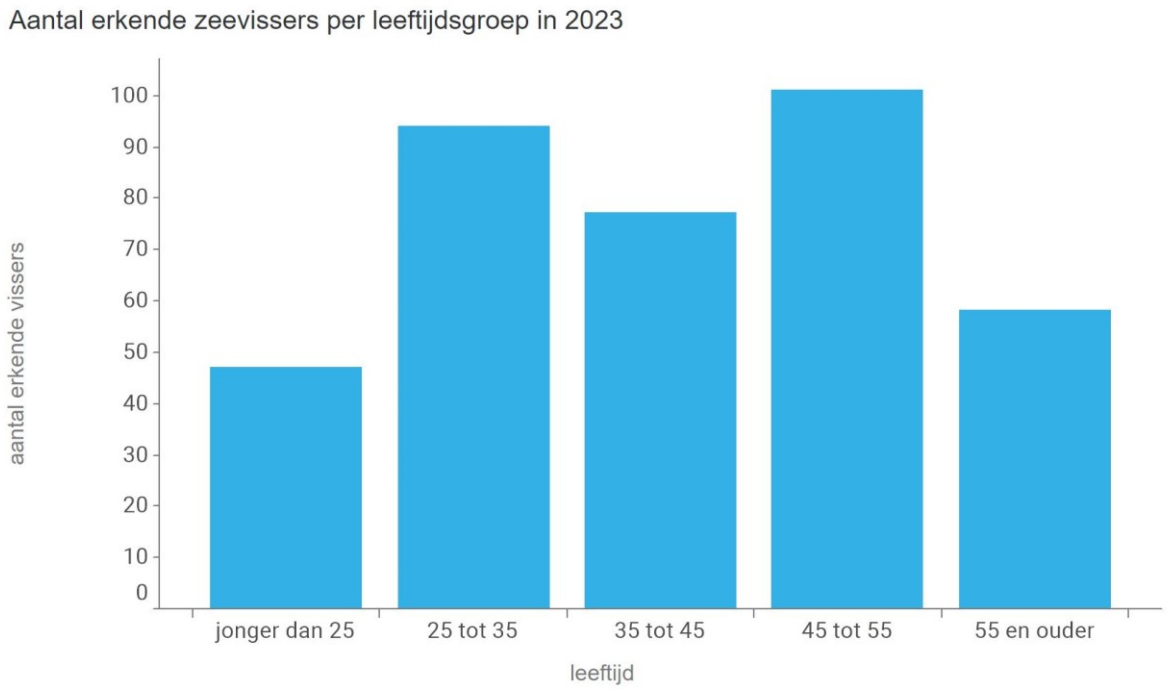
Aantal erkende zeevissers per leeftijdsgroep in 2023
aantal erkende vissers
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
jonger dan 25
25 tot 35
35 tot 45
45 tot 55
55 en ouder
leeftijd

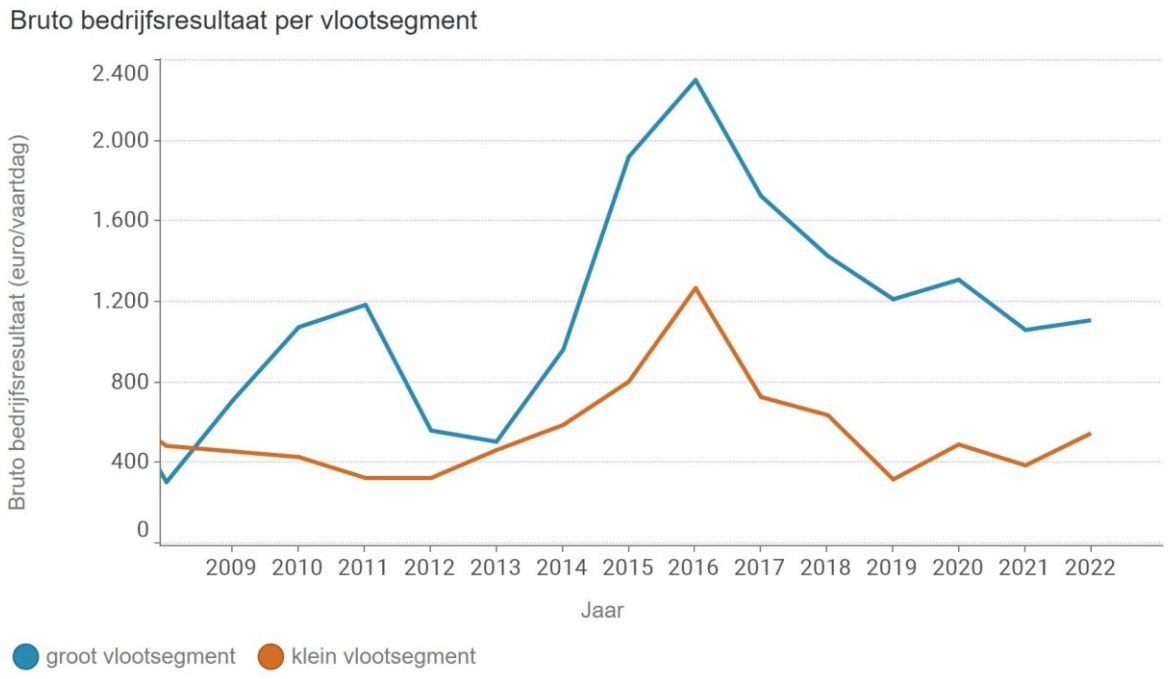
Bruto bedrijfsresultaat per vlootsegment
Bruto bedrijfsresultaat (euro/vaartdag)
2.400
2.000
1.600
1.200
800
400
0
2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022
Jaar
groot vlootsegment
klein vlootsegment

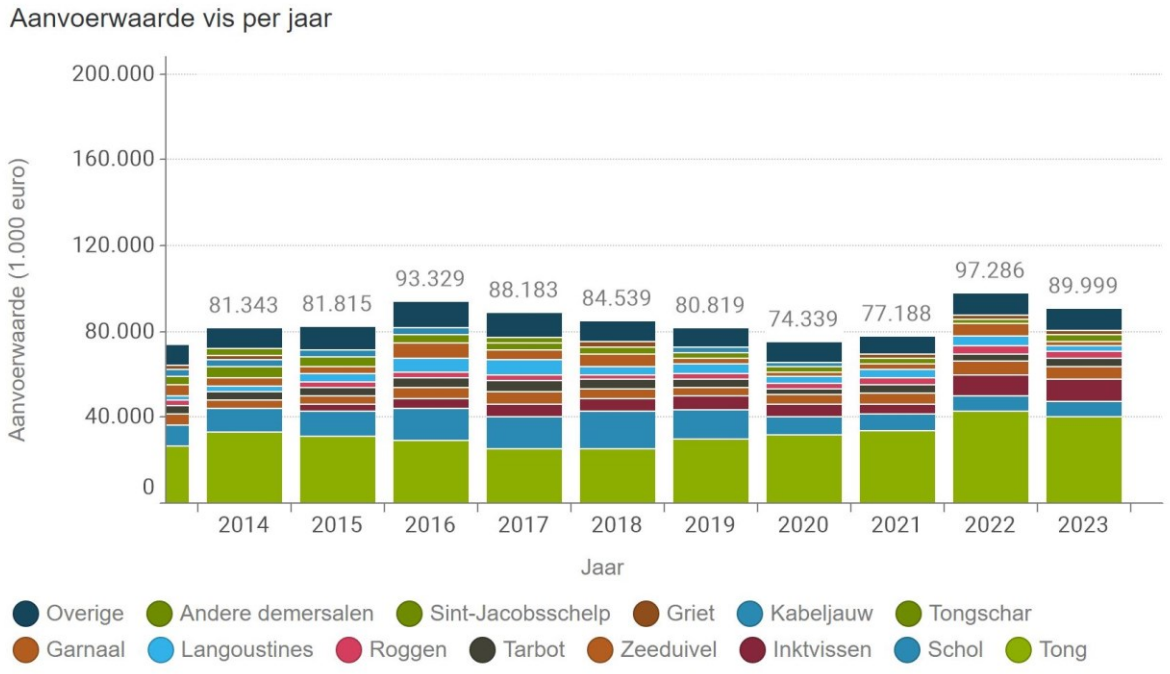
Aanvoerwaarde vis per jaar
Aanvoerwaarde (1.000 euro)
200.000
160.000
120.000
80.000
40.000
0
81.343
81.815
93.329
88.183
84.539
80.819
74.339
77.188
97.286
89.999
2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023
Jaar
Overige
Andere demersalen
Sint-Jacobsschelp
Griet
Kabeljauw
Tongschar
Garnaal
Langoustines
Roggen
Tarbot
Zeeduivel
Inktvissen
Schol
Tong

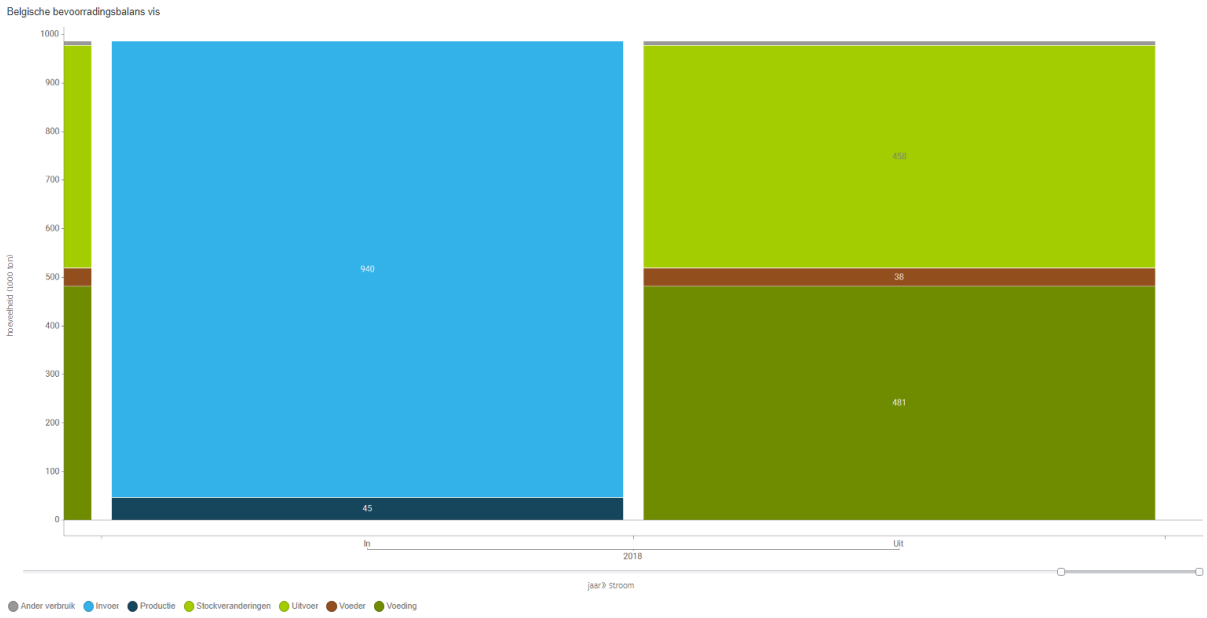
Belgische bevoorradingsbalans vis
hoeveelheid (1000 ton)
1000
900
800
700
600
500
400
300
200
100
0
940
45
458
38
481
In
Uit
2018
jaar⟩ Stroom
Ander verbruik
Invoer
Productie
Stockveranderingen
Uitvoer
Voeder
Voeding

3 CONTEXT

3.1 DE COMMERCIËLE ZEEVISSERIJSECTOR

De Belgische vloot bestaat uit 59 actieve vaartuigen (2023) en is op te delen in twee segmenten: het Klein Vloot Segment (KVS), bestaande uit vaartuigen met een vermogen van max. 221 kW die minder dan 48 uur per reis op zee verblijven, en het Groot Vloot Segment (GVS), een groep vaartuigen met een vermogen van meer dan 221 kW. Bijna alle vaartuigen uit het GVS zijn uitgerust met de boomkor en hebben een vermogen van 662 kW of meer. De boomkor geldt als de voornaamste vismethode van de Belgische vloot. In 2023 bedroeg de aanvoer van de Belgische vloot 15.921 ton met een aanvoerwaarde van 90 miljoen euro. Het aantal erkende werknemers in de zeevisserij bestaat uit 377 personen (2023), met een gemiddelde leeftijd van 40 jaar. België beschikt niet over een professionele kleinschalige kustvisserij.

3.2 DE VISVERWERKENDE SECTOR EN DE VISVEILINGEN

De Belgische visverwerkende industrie bestond in 2017 uit ongeveer 246 bedrijven - waarvan 65 met visverwerking als hoofdactiviteit - met in Vlaanderen concentraties rond de visveilingen in Oostende en Zeebrugge. De bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit bieden werkgelegenheid aan bijna 1.300 VTE en zijn goed voor een totale omzet van 662 miljoen EUR. Slechts vijf bedrijven hadden 50 of meer werknemers.

In 2018 werd in België 46.448 ton vis verwerkt. De visverwerkende industrie is voor een groot deel afhankelijk van geïmporteerde soorten (zalm, kabeljauw en forel) en minder van lokale aanvoer. Dit komt vooral door de hoge eisen rond stabiliteit van aanvoer, volume en kwaliteit.

In drie erkende visveilingen wordt verse vis verhandeld. De Vlaamse Visveiling, een privébedrijf, beheert de visveilingen van Zeebrugge en Oostende en stelt ongeveer 140 mensen te werk. De Stedelijke Vismijn in Nieuwpoort is qua aanvoervolume verwaarloosbaar (3% t.o.v. totaal Belgische havens) maar wel van belang in het kader van de lokale economie en het kusttoerisme.

4 UITDAGINGEN

4.1 THEMA: TOEKOMST COMMERCIËLE ZEEVISSERIJ

Uitdaging 1: De economische leefbaarheid van de visserijsector is sterk afhankelijk van externe factoren (energieprijs, visprijs, beschikbaarheid quota, ...)

Het aandeel van de brandstofkosten ten opzichte van de totale bedrijfskosten is zowel voor het Groot Vloot Segment (GVS) als het Klein Vloot Segment (KVS) significant hoog, met een percentage van respectievelijk 32% en 31% (2022). Dit maakt hen erg afhankelijk van prijsschommelingen op de energiemarkt. Daarnaast zijn ook de visprijzen, die momenteel op de Vlaamse visveilingen over het algemeen beter zijn dan enkele jaren geleden, sterk afhankelijk van de internationale context. De visprijzen bepalen, naast de hoeveelheid der vangsten, de hoogte van de totale besomming (omzet) van een rederij. Tot slot is de beschikbaarheid van quotum cruciaal om een degelijke besomming te kunnen garanderen. De omvang van het beschikbare visquotum is dan weer afhankelijk van de evoluties van de visbestanden waarover jaarlijks wetenschappelijke adviezen worden geformuleerd. Die vormen de basis voor politieke overeenkomsten en worden dan vertaald in vangstmogelijkheden.

Uitdaging 2: De visserijsector heeft te maken met te weinig instroom van (jonge) vissers en weinig interesse voor overnames/investeringen door nieuwe (jonge) reders

Jaarlijks studeren slechts een zestal jongeren af met een geschikt diploma om aan de slag te kunnen gaan in de commerciële zeevisserij. De harde werkomstandigheden, het risico op ongevallen aan boord en de lange tijd van huis tijdens een visreis dragen niet bij aan de aantrekkelijkheid van het beroep. Bovendien moet de visserijsector als werkgever de concurrentie aangaan met andere maritieme sectoren (o.a. baggeren, transport, etc.). Ook ontbreken jongeren het nodige kapitaal om over te gaan tot de aankoop van of de investering in een schip en is de familiale opvolging van het beroep niet meer verzekerd. Tot slot moet er ook een visvergunning beschikbaar zijn.

Uitdaging 3: De boomkorvisserij staat onder druk door toenemende (Europese) ambities inzake bescherming en herstel van het marien milieu

Met haar Green Deal, de 'EU Biodiversiteitsstrategie voor 2030' en opeenvolgend het 'EU-actieplan: Bescherming en herstel van mariene ecosystemen voor duurzame en veerkrachtige visserij', heeft de Europese Commissie haar ambities rond bescherming en herstel van het mariene milieu, opgeschroefd. Concreet houdt dit onder andere in dat 30% van de zee in de EU moet worden beschermd (waarvan 1/3 strikt), dat de bodemvisserij zou verboden worden in aangewezen Natura 2000-gebieden en dat de bodemvisserij tegen 2030 zou moeten worden verboden zijn in alle beschermde mariene gebieden. Omdat de boomkor voor de Belgische vissersvloot geldt als de voornaamste visserijmethode, kunnen deze maatregelen een enorme impact hebben op haar activiteiten en opbrengsten.

Uitdaging 4: De visserijsector staat economisch onder druk door een toenemende inbeslagname van de mariene ruimte (m.n. voor hernieuwbare energie, commerciële en industriële activiteiten, N2000 en SBZ's, ...)

In het Belgisch deel van de Noordzee wordt 38% ingericht als Marien Beschermd Gebied. Hoewel de Belgische vloot verspreid over de Europese wateren actief is, is er de EU-doelstelling om 30% van de zee in dezelfde zin te beschermen. Daarnaast is er de laatste jaren een significante toename in plannen voor de productie van hernieuwbare energie in regio's waar de Belgische vloot actief is. Tot slot is er ook de ontplooiing van andere maritieme economische en industriële activiteiten (zoals maricultuur, zandwinning, ...).

De uitbreiding van al deze activiteiten, die marien gebied bestrijken voor andere doeleinden dan visserij, zorgt er rechtstreeks voor dat bepaalde visgronden en vaarroutes ontoegankelijk worden voor de visserijsector. Dit heeft uiteraard een weerslag op de visserijactiviteiten (toegang tot rijke visgebieden) en het opmaken van efficiënte visplannen (met optimale vaarroutes), wat de rendabiliteit van de sector onder druk zet. De SALV berekende in 2021 dat, in een maximaal scenario van uitsluiting van visserijactiviteiten binnen de mariene beschermde gebieden en de windmolenparken, de Vlaamse visserijsector 20% van zijn besomming uit de Noordzee (in cijfers van 2019) zou moeten inleveren.

Uitdaging 5: Klimaatverandering vormt een bedreiging voor de beschikbaarheid van de doelsoorten van de visserijsector en zet het systeem van de TAC en Quota onder druk

Oceanen verzuren door opname van CO2 en de gemiddelde watertemperatuur neemt toe. Visbestanden volgen het plankton, de basis van de voedselketen, en migreren. In de Noordzee wordt een vermindering van de bestanden van haring, makreel, kabeljauw en tong verwacht. Andere bestanden zullen daarentegen toenemen. De migratie van bepaalde visbestanden kan een impact hebben op de beschikbare quota.

Uitdaging 6: De mogelijkheden tot innovatie en verduurzaming in de visserijsector worden beperkt door de ouderdom van de vloot en de Europese regelgeving

Ondanks dat er in de voorbije jaren door verschillende reders aan vervangingsbouw werd gedaan, is het grotendeel van de Belgische vloot nog steeds sterk verouderd (gemiddeld 27,4 jaar oud). Slechts tien vaartuigen zijn jonger dan tien jaar. Dit zorgt ervoor dat bepaalde innovaties niet (of suboptimaal) toegepast worden of zelfs onmogelijk zijn. Denk maar aan de nood aan een groter schip bij omschakeling naar alternatieve brandstoffen, het verhogen van het comfort aan boord, de stabiliteit, ... Daarnaast legt de Europese regelgeving beperkingen op die een invloed hebben op bepaalde types van innovaties, bijvoorbeeld rond de globale vangstcapaciteit van de vloot of het gebruik van bepaalde vismethodes (bijvoorbeeld pulskorvisserij).

Uitdaging 7: Onzekerheden over vangstquota in Britse wateren na 2026 en de boomkorban in Noorse wateren

Sinds de overeenkomst tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk (VK) in 2020 zitten we in een transitieperiode waarbij de EU gradueel quota afstaat aan het VK. Vanaf 2026 moet er op jaarlijkse basis onderhandeld worden over de quota-aandelen, wat de nodige onzekerheden met zich meebrengt voor de Belgische visserijsector.

Sedert 1 januari 2022 is de boomkorvisserij verboden in Noorse wateren, met daadwerkelijke handhaving sedert 1 oktober 2022. De Vlaamse boomkorvloot heeft in de afgelopen jaren al veel aangepast om de impact aan de zeebodem aanzienlijk te verminderen. Precisievisserij, mee mogelijk door nieuwe technologische ontwikkelingen zoals VISTools, een WASSP Multibeam Echo Sounder of een camera boven de sorteerband, zijn daar voorbeelden van.

4.2 THEMA: VERMARKTING EN HANDEL

Uitdaging 8: De lokale visveilingen staan onder druk door onzekerheid over de lokale aanvoer (weegplicht, aantal schepen dat afneemt, ...)

Hoewel het aantal Belgische vissersschepen de laatste jaren vrij stabiel bleef (in tegenstelling tot de jaren ervoor toen de vloot stelselmatig in aantal schepen af nam), zijn er tekenen dat de sector onder druk staat.

Eerst en vooral toont de situatie in de buurlanden aan dat de economische vooruitzichten onzeker zijn. Permanente stillegging is zelfs een realistische overweging geworden, zoals in Nederland, Frankrijk, Denemarken en Ierland. Een verdere afname van de Belgische vloot zou betekenen dat de lokale visveilingen steeds afhankelijker worden van de aanvoer door een kleiner aantal schepen. Logischerwijze brengt dat hogere risico's rond gespreide en stabiele aanvoer met zich mee. Het relatief belang van de aanvoer van één schip neemt met andere woorden toe.

Daarnaast zorgt ook de weegplicht bij aanlanding voor bijkomende kosten, tijd- en kwaliteitsverlies (door het ontijzen en opnieuw van ijs voorzien van vis). Aangezien de activiteiten van de Belgische vloot sterk verspreid zijn over de Europese wateren, worden vangsten frequent in buitenlandse havens aan land gebracht. Deze vangsten worden normaal getransporteerd naar Belgische visveilingen, onder andere door de economische band en de goede prijszetting op Belgische veilingen. Deze logistieke verbinding komt door de weegplicht bij aanlanding, onder druk te staan.

Tot slot staat specifiek het Klein Vloot Segment, dat met haar relatieve nabijheid van de visactiviteiten van belang is voor de lokale visveilingen, onder druk. Zeker de veroudering van de schepen van dit vlootsegment en de ruimtelijke impact van mariene activiteiten op zee hebben een sterk negatieve invloed op hun vooruitzichten.

Uitdaging 9: De lokale visverwerkende industrie is slechts beperkt toegespitst op de verwerking van lokaal aangevoerde vissoorten

De visverwerkende industrie in Vlaanderen is voor een groot deel (90-95%) afhankelijk van geïmporteerde soorten (met name zalm, kabeljauw en forel) en minder van lokale aanvoer. Dit komt vooral door de hoge eisen rond aanvoerstabiliteit, volume en kwaliteit. De soorten die de Belgische vloot aanlandt zijn vooral seizoensgebonden qua volume en kwaliteit, wat haaks op de wensen van de verwerkers staat. Daarnaast is het aanbod uit de lokale aquacultuur vooralsnog te beperkt om een betekenisvolle rol te spelen voor de verwerkende industrie.

Uitdaging 10: De consumptie van lokale vissoorten door de Belgische consument is beperkt

Hoewel de consumentenvraag naar duurzame en lokale voeding stijgt, blijft de consumptie van lokale vissoorten door de Belgische consument eerder beperkt. We zien dat 'lage prijzen' de voorkeur hebben op kwaliteit en dat de consument eerder kiest voor gemakkelijk te bereiden soorten (bv. zalm).

Daarnaast beschikken niet-lokale vissoorten vaker over de gewenste (en meest gekende) kwaliteitslabels (bv. MSC en ASC), wat vertrouwen wekt bij de consument die aan duurzame vis denkt.

Het Belgisch label 'Visserij verduurzaamt' is nog niet sterk genoeg aanwezig in retail en speciaalzaken. We zien dat de kennis bij de consument over de lokale vissoorten en hun seizoensgebonden karakter maar beperkt groeit. Het kleine aanbod in de retail van vis aangeland door onze vissers, is hier een remmende factor. Omdat de retail nood heeft aan een constante aanvoer, bevoorraden ze zich in het buitenland, en dat is niet optimaal voor lokale seizoensproducten.

Tot slot heeft de boomkorvisserij vanuit ecologisch standpunt een eerder negatief imago en kan de nationale aanvoer in ieder geval slechts in maximaal 9-13% van de nationale behoeften voorzien.

Uitdaging 11: De werking van de keten is niet solide en 'Visserij verduurzaamt' is onvoldoende gekend

De ketenwerking binnen de Vlaamse visserijsector vanaf het vaartuig tot aan het eindverkooppunt (van 'boord' tot 'bord') wordt onvoldoende gestimuleerd. We missen een stabiele structuur voor een betere coördinatie van (en de voorwaarden voor) de aanbieding op de markt van de door de Vlaamse vissers gevangen visserijproducten. Er bestaat op dit ogenblik geen erkende brancheorganisatie voor de visserij, ondanks de recente hernieuwde Vlaamse regelgeving rond erkenning van producenten- en brancheorganisaties in de visserijsector.

Door de afwezigheid van een brancheorganisatie wordt het keurmerk 'Visserij Verduurzaamt' te weinig gepromoot bij marktdeelnemers uit de keten die nog niet deelnemen. Conditio sine qua non voor de verdere ontwikkeling van 'Visserij Verduurzaamt' is de traceerbaarheid van de visserijproducten doorheen de volledige keten, die trouwens ook noodzakelijk is voor de verplichte informatieverstrekking aan de consument.

4.3 THEMA: HANDHAVING & MONITORING

Uitdaging 12: Het nakomen van de Europese verplichtingen inzake controle en handhaving (aanlandingsverplichting, weging en traceerbaarheid, ...) heeft administratieve en economische consequenties

Verschillende controle-audits door de Europese Commissie, een uitgebreidere toepassing van de controleverplichtingen en de amendering van de controleverordening die sedert januari 2024 van kracht is, leiden tot bijkomende druk op controle-activiteiten vanuit de overheid.

Met de nieuwe controleverordening worden de regels rond traceerbaarheid, 'remote electronic monitoring' (REM) en recreatieve visserij, verscherpt.

Voor de uitgebreidere toepassing van controleverplichtingen moet België zich verder aligneren met de verhoogde Europese aandacht hiervoor en de noodzaak om deze regelgeving strikt te volgen. Een toename van de Specifieke Acties in Europese wateren, meer vissoorten onder meerjarenplannen, meer gevraagde follow-up inspecties van de gemeenschappelijke controleprogramma's (CCP's), een grondigere opvolging van importcertificaten (IUU) en de toegenomen noodzaak tot een 24/7-permanentie in het 'Fisheries Monitoring Centre' (FMC)... dat heeft een grote impact op zowel personeel als op de algemene werking.

Daarnaast mag ook de administratieve en financiële impact van bepaalde verplichtingen op de visserijsector zelf, niet onderschat worden. Zo blijft het afdwingen van de weegplicht in landen waarmee geen 'Common Control Program' (CCP) mogelijk is, leiden tot een verhoogde verkoop bij aanlanding in de betreffende landen. Hierdoor zien we een daling van het volume vis van Belgische vaartuigen dat in Vlaamse visveilingen wordt aangeboden.

Uitdaging 13: Het nakomen van de Europese verplichtingen inzake monitoring en datacollectie, -verwerking en -rapportering

De verwachtingen van de Europese Commissie rond data zijn hoog en nemen enkel toe. De administratie moet grote hoeveelheid data bijhouden én die vlot kunnen uitwisselen met de Europese Commissie en andere lidstaten. Dit leidt tot real-time uitwisseling van data die de administratie ontvangt, het beschikbaar maken van onze databanken voor bevraging door de Europese Commissie, en het aanleveren van diverse rapporteringen aan de Commissie en andere partijen zoals stakeholders en nationale autoriteiten.

Eén van de grootste uitdagingen hierbij blijft de datakwaliteit. Data die we ontvangen bevat vaak fouten, onder meer door manuele invoer door derden. Andere data is dan weer onvolledig of stroomt soms niet door. Dit zorgt ervoor dat de administratie heel wat tijd spendeert aan kwaliteitscontrole. We moeten daarom blijven inzetten op tools die de datacontrole en de opvolging ervan, kunnen optimaliseren. Dit kan onder meer door het ontwikkelen van nieuwe dashboards, bijkomende vaststellingen, nieuwe functionaliteiten binnen de gebruikte visserijtoepassing, het blokkeren van foutieve data aan de bron, ... Naast technische maatregelen moeten we onze dataprocessen verder optimaliseren en via overleg met onze partners (vb. reders en visveiling) de datadoorstroom verbeteren.

Data is cruciaal voor een waaier aan beleids- en controledoeleinden. Zo kan het Agentschap Landbouw en Zeevisserij geen kwalitatieve risicoanalyses opmaken of kwaliteitsvolle handhaving ontwikkelen zonder dat er hierbij gebruik kan worden gemaakt van betrouwbare data. Ook de jaarlijkse quota-onderhandelingen, de real time quota-opvolging, data over de vangstgebieden, visprijzen, ... zijn onontbeerlijk om gepast beleid te kunnen voeren. Om deze processen te faciliteren moeten we alle data op de juiste manier samenbrengen en visualiseren. Voor bepaalde processen zoals de quota-opvolging zijn we hierin reeds ver gevorderd - voor andere zaken zoals doorgedreven risicoanalyses als basis voor controles is er nog werk aan de winkel.

5 CONCLUSIE

Het Agentschap Landbouw en Zeevisserij stelt voor om in de regeerperiode 2024-2029:

- erover te waken dat het EU-instrumentarium voor de visserij onze demersale visserij verder kan ondersteunen en versterken om de diverse doelstellingen te bereiken;
- samen met de sector te bekijken hoe data en nieuwe technologieën kunnen ingezet worden om aan de EU-regelgeving te voldoen (bijvoorbeeld op vlak van quota, controle of aanlandplicht);
- het overleg en de onderhandelingen met derde landen (met focus op UK en Noorwegen) actief op te volgen met het oog op het behouden (en waar mogelijk versterken) van onze Vlaamse positie;
- de oprichting van een Brancheorganisatie in de visserijsector actief aan te moedigen om de werking van de keten te versterken en van 'Visserij verduurzaamt' een volwaardig vermarktbare tool te maken.